

मैत्री विद्या निकेतन सीनियर सेकेंडरी स्कूल रिसाली बिलाई

2022-23

उत्तर मध्यावधि परीक्षा

संस्कृतम्-नवमकक्षायाम

समय-3 घंटे

पूर्णांक-80

(खण्ड- क) अपठित अवबोधनम 10

(खण्ड- ख) रचनात्म कार्यम 15

(खण्ड- ग) व्याकरणम 25

(खण्ड- घ) पठित गद्यांश 30

(खण्ड- क) अपठित अवबोधनम

10

प्र-1 गद्यांश.

महाभारते व्यासः धर्मम् शाश्वतम् अकथयत्-अतः जनै लोभेन भयेन वा धर्मः न परित्याज्यः ।
महाभारतं वस्तुतः कौरवपाण्डवयोः युद्धस्य वर्णनमेव चित्रयति प्रत्येकं वीरस्य वीरगाथा अत्र कथारूपेण
वर्णिता भगवतः श्रीकृष्णस्य सारथित्वे अर्जुनः एकाकी एव अनेकान् जयति युद्धे पात्रयोः संवादः यदा-कदा
एकम् उपाख्यानं भवति । अस्य ा अस्मिन् विश्वे प्रतिष्ठितः । दैव्यः आसूर्यः सम्पदः अपि सम्यक्
कथिताः अत्र महाभारतस्य सर्वाधिकं प्रमुख पात्रं भीष्मः अपि वर्तते ।

(I) एकपदेन उत्तरत।

(क) महाभारतस्य प्रणेता कः ?

(ख) महाभारतस्य कः अंशः अस्मिन् विश्वे प्रतिष्ठितः ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत।

(क) काः सम्पदः अत्र कथिताः ?

(ख) महाभारत वस्तुतः कस्य वर्णनमेव चित्रयति ?

(III) अस्य अनुच्छेदस्य समुचितं शीर्षकं लिखत

(IV) भाषिककार्यम्

(क) 'श्रीकृष्णस्य' इति विशेष्य पदस्य विशेषणम् अत्र किम् ?

(ख) लघुकथायाः कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः ?

(ग) 'असम्यक्' इति अस्य विलोम पदम् अनुच्छेदात् चित्वा लिखत ।

प्र-2 स्वविद्यालयस्य वार्षिकोत्सव वर्णयन्तः मित्रं प्रति लिखिते पत्रे मञ्जूषायाः उचितपदानि चित्वा रिक्त स्थानानि

पूरयत-5

(I).....

तिथिः.....

प्रिय (ii).....

(III).....

भवतः पत्र प्राप्तम् अहं स्वविद्यालयस्य(iv)..... वर्णयामि । एकमास पूर्वमेव (v)..... सर्वे अध्यापकाः(vi)..... 'च कार्येषु व्यस्ताः आसन् शिक्षा निदेशक कार्यक्रमस्य(vii)..... आसीत्।

सः (viii)..... "अतीव प्राशंस योग्येभ्यः छात्रेभ्यः च (xi).....अयच्छत्।

पितृभ्याम् नमः।

भवतः(x).....

मञ्जूषा- सुहृद्, नमस्ते, कार्यक्रमम्, छात्राः, विद्यालये, अध्यक्षः, पारितोषिकान्, वार्षिकोत्सवम्, परीक्षाभवनम्, सोमेश

प्र- 3 चित्रवर्णनम् पञ्च वाक्यानि लिख.

5

मञ्जूषा- बसस्थानक उपविष्टं प्रतीक्षा, बसयानम्, चालकः जनः, दीर्घासन्दिका, पङ्क्तिबद्धाः, आरोहति, जनसम्मर्दः, अष्ट, एका महिला।

प्र-4 'पुस्तकालयः' अनुच्छेद लिखत।

5

'पुस्तकालयः' इति विषयमाभृत्य मञ्जूषायाः सहायतया संस्कृते पञ्चवाक्यानां निर्माणं करोतु भवान्

मञ्जूषा-पुस्तकालय, अमूल्या आज्ञया अभीष्टानि, आलयः, अध्यक्षस्य, तूष्णीम्, विद्यालयेषु, स्थातव्यम्

(खण्ड- ग) व्याकरणम्

25

प्र-5 अधोलिखितेषु स्थूलपदेषु सन्धिविच्छेदं कृत्वा लिखत-।

4

- (I) कवीन्द्रः अथ नवीनां कवितां श्रावयति।
- (II) करनः सर्वेषु अत्याचारम् करोति स्म।
- (III) गंगा गंगेति यो ब्रूयात् योजनानां शतैरपि सः पापेभ्यः विमुच्यते।
- (IV) यथा रामः पठति तथैव श्यामः पठति।

प्र-6 अधोलिखितवाक्येषु प्रत्ययं कुरुत ।

4

(I) आनीय, (ii) नीत्वा, (iii) ग्रहीतुम्, (iv) पठितः

प्र- 7 वर्णानाम् उच्चारणं कुरुत

3

- (i) 'ह' वर्ण उच्चारण स्थानं किम् ?
- (ii) 'प' वर्ण उच्चारण स्थानं किम् ?
- (iii) 'ग' वर्ण उच्चारण स्थानं किम् ?

प्र- 8 संख्यावाची शब्दाः लिखत।

4

(I) 46 (ii) 52 (iii) 84 (iv) 95

प्र-9 समयवर्णनं कुरुत ।

4

(I) 9:00 (ii) 10:15 (iii) 11:30 (iv) 7:45

प्र- 10 अधोलिखितेभ्यः पदेभ्यः उपसर्गान् विचित्य लिखत-.

2

- (i) अवतारितः.
- (ii) विभाति.

प्र- 11 उदाहरणमनुसृत्य कोष्ठकदत्तपदेषु पञ्चमीविभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरयत-।

4

यथा -शमशानाद् धनुरादाय अर्जुनः आगतः।

(शमशान)

(i) पाठान् पठित्वा सः.....आगतः।

(विद्यालय)

(ii).....पत्राणि पतन्ति।

(वृक्ष)

(iii).निर्गच्छति।

(हिमालय)

(iv)क्षमा.....फलानि आनयति ।

(आपणम्)

(खण्ड- घ) पठित अवबोधनम् 30

प्र- 12 पठित गद्यांश

5

अये! मामेवोद्दिश्य भद्रपुरुषोऽयम् अधिक्षिपति ! नूनं सत्यमत्र पश्यामि। अक्षरज्ञानं विनैव वैदुष्यमवाप्तुम् अभिलषामि ! तदियं भगवत्याः शारदाया अवमानना। गुरुगृहं गत्वैव विद्याभ्यासो मया करणीयः पुरुषार्थैरेव लक्ष्यं प्राप्यते ।

(प्रकाशम्)

भो नरोत्तम! नाऽहं जाने यत् कोऽस्ति भवान् । परन्तु भवद्भिः उन्मीलित मे नयनयुगलम्। तपोमात्रेण विद्यामवाप्तुं प्रयतमानोऽहमपि सिकताभिरेव सेतुनिर्माणप्रयासं करोमि । तदिदानीं विद्याध्ययनाय गुरुकुलमेव गच्छामि।

(1) एकपदेन उत्तरत-

(i) नरः किं विना वैदुष्यम् न प्राप्नोति ?

(ii) तपोदत्तः विद्याध्ययनार्थं कुत्र गच्छति?

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(i) तपोमात्रेण विद्या प्राप्तुं तपोधनस्य प्रयासः कीदृशः आसीत्?

(3) भाषिककार्यम्-

(i) 'असत्यम्' इति पदस्य विपर्ययपदं किम् प्रयुक्तम् ?

(ii) 'अभिलषामि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं?

(iii) भगवत्याः' इति विशेषणपदस्य विशेष्य पद किं ?

प्र- 13 निम्नलिखितानि श्लोकानि पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

5

सा तदा करुणा वाचो विलपन्ती सुदुःखिता ।

वनस्पतिगतं गृध्रं ददर्शायतलोचना ॥

(1) एकपदेन उत्तरत-

(i) आयतलोचना का आसीत्? (ii) सीता कं ददर्श ?

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(i) सीता कीदृशी वाचः विलपन्ती आसीत्?

(3)भाषिककार्यम्-

- (i)'सा तदा करुणावाचो'। अत्र 'सा' पदं कस्यै प्रयुक्तम् ?
(ii)'वनस्पतिगतं गृध्रम्' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् ?
(iii)अत्र श्लोके 'हसन्ति' इति पदस्य कः विपर्ययः आगतः ?

प्र-14 प्रश्ननिर्माण कुरुत

4

- (i) वनवृक्षाः निर्विवेक छिद्यन्ते ।
(ii) वृक्षकर्तनात् शुद्धवायुः न प्राप्यते ।
(iii) प्रकृतिः जीवनसुखं प्रददाति ।
(iv) अजातशिशुः मातृगर्भे सुरक्षितः तिष्ठति।

प्र-15 अन्वय कुरुत।

4

स भग्नधन्वा विरथो हताश्वो हतसारथिः ।

अङ्केनादाय वैदेहीं पपात भुवि रावणः ॥

अन्वयः - (ततः) भग्नधन्वा (i)..... हताश्वः (ii).....सः(iii).....वैदेहीम् अङ्केन

(iv).....भुवि पपात ।

मञ्जूषाः-रावणः, विरथः, आदाय, हतसारथिः

प्र- 16 घटनाक्रम लिखत।

(1×1/2=4)

- (i) तव तुलां मूषकाः खादिताः।
(ii) न्यायाधीशस्य आज्ञया धनिकः तस्य तुलाम् अयच्छत् ।
(iii)न्यायाधीशः जीर्णधनस्य वार्तां श्रुत्वा अवदत् - 'कथमेतत् भवितुं शक्नोति'?
(iv)तव पुत्रं श्येन नीतवान् ।
(v)जीर्णधनः सर्वा वार्ता कथयति ।
(vi)एकदा एक जीर्णधनः नाम वाणिकपुत्रः न्वयसत् ।
(viii)सः स्वलौहतुला धनिकस्य समीप निक्षिप्य विदेशम् अगच्छत् ।
(viii) जीर्णधनः स्नानार्थं धनिकस्य पुत्रं नीत्वा नदीम् अगच्छत्

प्र- 17 शब्दार्था

पर्याय पदानां लिखत

(1×1=4)

(i) कवची (ii) आशु (iii) विरथः (iv) पपात

(2) अधोलिखितानां पदानां विलोमपदानि लिखत-

(1×1=4)

(i) विलपन्ती (ii) आर्य (iii) राक्षसेन्द्रेण (iv) पापकर्मणा